

LEIČIAI

1. VIENAŠMENIS KALAVIJAS. Geležis. XV a. pirmoji pusė. Karmėlava.
2. ĮMOVINIS IETIGALIS. Geležis. XV a. pr. Masteikiai. Kapas Nr. 39.
3. BUOŽĖ. Geležis. XIII–XIV a. Lietuva.
4. BALNAKILPĖ. Geležis, sidabras. XI–XII a. Veršvai.
5. BALNAKILPĖS. Geležis, sidabras. XI–XIII a. Rimaisiai.
6. DVINARIAI ŽAŠLAI SU SKERSINUKAIS. Geležis. XIII–XIV a. Rusiai.
7. KALAVIJAS. „Desiukiškių“ tipo, pusantros rankos ilgio, pagamintas iš kalto metalo, rankena – medinė, dengta oda, buožėlė inkrustuota pagal XIV a. lietuvišką ornamentiką.

Leičiai turėjo tėvoninę žemę ir ėjo valdovo tarnybą: buvo valdovo palydovai žygiuose, kariavo, prijungtose žemėse įtvirtindavo valdovo valdžią, atlikdavo pasienio pilių sargybos funkciją, rinko mokesčius.

Lietuvos istorijos XIV–XVI a. pirmosios pusės šaltiniai pateikia duomenų apie lietuvių valdovų tarnybinių žmonių, vadinamų leičiais „leitjus“ (*leythey, leyty, leyttēn, litten, neūmu*), grupę.

Leičiai – Lietuvos senosios valstybės visuomenės sluoksnis, gyvavęs XII–XVI a. Istorijos šaltiniai nurodo, kad leičių, kaip Lietuvos visuomenės sluoksnio, valdovo tarnybinių žmonių gyvenamos teritorijos būdavo pavadinamos **Lietuva, Lietava (Lietuva)**: Anykščių valsčiaus Leičių / Lietuvos vaitija, Slanimo valsčiaus Lasasinos dvaro leičiai / **Литва**, Karšuvos valsčiaus lietavėnai, kurie susiję su Leitkapių vietovėmis Viduklės, Batakių valsčiuose. Paaiškėjo, kad žodžio **leitis** reikšmės „lietuvis, Lietuva“ ir

„valdovo dvaro tarnybinis žmogus“ žinotos gan ankstyvuose Lietuvos istorijos šaltiniuose, kai jie dar nebuvo masiškai paplitę: *das land Litten, die Litischen konige* (1348 m.), *von der fart <...> krygen Litten* (1433 m.). Vytauto Didžiojo valdymo metų istorijos šaltiniuose taip pat atsiskleidžia šio žodžio dualizmas. Vienas Lucko suvažiavimo dalyvis 1429 m. sausį savo laiške rašė apie imperatoriaus ketinimą Vytautą Didįjį pagerbti lietuvių, Lietuvos – leičių (leitjū) – karaliaus vainiku *machen herczog Wytolten eynen konyng der Leytten*. O pats Vytautas 1407 m. gausiai apdovanojo Vilniaus seniūną Manvydą savo žmonėmis leičiais (*leytey*) iš Kareikų.

Pagrindinė leičių prievolė valdovui – tai leitiška tarnyba. Pagrindiniai leičių sluoksnio požymiai būdingesni ikivalstybinei, gentinių laikų laisvei. Jie turėjo nuosavą, tėvoniinę, žemę, gyveno ir prievolės atliko kartu su visa gimine, galėjo globoti, „ileitinti“ kitus laisvuosius, taip pat

turėjo teisę nešioti ginklą ir kariauti (pasieniečiai). Leičiai kilo iš laisvų žmonių, iš gausiausios ikivalstybinių laikų visuomenės dalies. Tai paliudija aplinkybė, kad leitis galėjo išeiti, jis turėjo laisvę.

Leičiai buvo suprantami kaip lietuvių ir kaip lietuvių tautos socialinė struktūra tam tikroje kompaktiškoje teritorijoje. Tai liudija istorijos šaltiniai ir lietuvių kalbos tarmės nuo pat XIV a. vidurio iki XVI a. pabaigos ir vėliau. Tai lyg valdovui tarnaujantys lietuvių lietuviuose.

Leičiai – kariai kolonistai. Prie Lietuvos valstybės prijungiamose žemėse leičiai kūrė nuolatines administracines teritorijas, vadinamas Lietuva arba šio vardo variantais (leičiai taip pat buvo to vardo reikšmių variantas). Taip buvo vadintas, žymėtas Lietuvos valdovo dvaras. Teisiškai šios teritorijos buvo išskirtos iš vietinės papročių teisės – egzistavo archajiška imuniteto forma – „priklausomybė Lietuvai“.

1. KOVOS PEILIS. Geležis. XIV a. pab.–XV a. pirmoji pusė. Daugirdava.

2. PENTINAS. Sidabruota geležis. XV a. pr. Lietuva.

3. PEILIO MAKŠTIS. Natūralios odos, kabinama prie diržo. Makšties papuošimai – iš lieto žalvario arba bronzos.

4. KOVOS KIRVIS. Kalto metalo, kirvio kotas – medinis, dengtas žalvariu.

5. PENTINAS. Žalvaris. XV a. Lietuva.

◀ Vytis, pavaizduotas Žygimanto Augusto užsakytame gobelene

Antraštiniam puslapyje – Vytis, pavaizduotas ant Lietuvos Statuto, nupieštas retame damaskinuotame skyde

Duomenų apie Lietuvos valdovo dvaro kiemo leičius daugiausia turime iš XV a. ir XVI a. pirmosios pusės šaltinių: leičiai pasklidę po Vilniaus ir Trakų vaivadijų didžiojo kunigaikščio dvarus. Tačiau leičius aptinkame ir gana tolokai nuo lietuvių etninių žemių: Slanimo pavieto Lasasinės (Lososna) dvare, keliuose Kijevo valsčiaus dvaruose prie Pripetės upės. Įdomių minčių sukelia ir pietryčių Ukrainoje, Podolėje, šalia Podolės Kameneco esantis miestelis Lietava. Netoliese yra ir Liatiči, ir Letičiv. Ką tai galėtų reikšti, atsakymą duoda garsios Podolės Kameneco pilies istorija. Tai – atokiausiai nuo dabartinės Lietuvos esanti didinga Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pilis, stovinti jau daugiau kaip 700 metų. Pasak Lietuvos metraščio, ją įkūrė keturi Lietuvos valdovo Gedimino vaikaičiai – Karijoto sūnūs: Jurgis, Aleksandras, Teodoras ir Konstantinas Lietuvos valdovui Algirdui leidus. Podolė buvo tarsi vieškelis, kuriuo totoriai, o vėliau turkai puldavo Vakarūs. Šią užtvarą sudarė pilių sistema – be

Podolės Kameneco, dar buvo pastatytos Skala Podilskos, Čortkovo ir kt. Pilių, ypač pasienio, įgulos keisdavosi, tačiau, matyt, būdavo apgyvendinamos ir vietoje – iš čia, ko gero, ir bus kilę pavadinimai L(i)etava, L(i)etičiv, Liatiči. Niekur kitur Ukrainoje, apskritai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės rytuose, nerasime tokios L(i)et- vietovardžių sancaupos. Intrigą didina ir tai, kad šalia L(i)etavos teka upelis L(i)etavka.

XIII–XIV a. rusų metraščiuose vardu Litva yra vadinama ne tik kraštas ir jo gyventojai lietuviai, bet ir karių būriai, dažniausiai valdovo ginkluota palyda, kariauna. Vienas metraštis, vadinamasis Rogožės nuorašas, apie Lietuvos įvykius pasakoja: *Krestilž knjazja Litovskago imenemž Evnutija i ego družinu Litvu* („Krikštijo Lietuvos kunigaikštį Jaunutį ir jo kariauną Lietuvą“).

Istorikas H. Lovmianskis yra išnagrinėjęs dvi Mindaugo laikų žinutes. Pir-

mojoje kalbama apie 1238 m. įvykius: *Po tom že lete Danilž že vozvede na Kondrata Litvou Minždoga. (O tais metais Danilas (Haličo-Volunės kunigaikštis) sukėlė prieš Kondratą (Mozūrų kunigaikštį) Mindaugo Lietuvą.)*

Antroji žinutė praneša apie lietuvių žygį į Rusiją: *Pridoša Litva i vovevaša okolo Peresopnice Aišgyno Roušgkovič. (Atėjo Lietuva ir prie Peresopnicos kariavo Aišvinas Ruškavičius.)*

Šias žinutes H. Lovmianskis taip interpretuoja: „**Abiem atvejais – kaip ir daugeliu kitų – Litva reiškia ne lietuvių kiltį ir ne kraštą, bet karių būrius, kariaunas, pirmuoju atveju – Mindaugo, antruoju – Ruškavičiaus.**“ Tad istorikams buvo žinomas faktas, kad XIII–XV a. vardu Litva vadinta ir valdovo ar karo vado ginkluota apsauga, o žygio metu – palyda.

Tyrinėjimai rodo, jog leičiai buvo ir **pasienio sargybiniai, pasienio pilių įgula**. Pietryčių Žemaitijoje žinomos Litavienu (lietuvių, lietavėnų) ir Leičių

1

2

3

1. SAGĖ. Skirta susegti apsiaustą, sidabrinė arba žalvarinė, rankų darbo.

2. TUNIKA. Tamsiai raudonos spalvos, natūralios vilnos, dirželiais surišama šonuose. Tunikos papuošimas – Gediminaičių stulpai.

3. PINIGINĖ. Odos, susiūta rankomis, kabinama prie diržo. Papuošta žalvariniais ornamentais.

4. KABUTIS. Žalvaris. XI–XII a. Rastas Didvyčių kapinyne, Plungės rajone.

5. GRANDINIAI ŠARVAI. ~10 mm kalto metalo kniedytų žiedelių 1–6 ir 1–4 pynimo. Susegamas priekyje 4 diržais.

6. GRANDINIŲ ŠARVŲ GOBTUVAS. ~10 mm kalto metalo kniedytų žiedelių 1–6 ir 1–4 pynimo. Gobtuvo kraštai – žalvariniai žiedeliai.

7. KOJŲ APSAUGOS. Vienasluoksnis veltininis, apsiūtos oda, užsegimas šešiomis sagtelėmis, sutvirtintos žalvarinėmis kniedėmis, tvirtinamos prie diržo, prisiūti kniedyti odiniai antšlauniai.

4

5

7

6

1. KALAVIJAI. XIII a. Šilainiai VDKM 2341, Raudonė VDKM 2354, Kejėnai.

2. KALAVIJAS. XIII a. Desiukiškės.

3. ŠALMAS. 2 mm kalto metalo. Viduje – odinis laikiklis, prikliedytas metalinėmis kniedėmis prie metalinės dalies, su lietomis sagtimis.

4. ANTPETIS. 1,5 mm kalto metalo, detalės tarpusavyje sujungtos dirželiais. Pečių apsauga papildomai tvirtinama prie šarvinių marškinių odiniais dirželiais.

Pečių apsaugos išoriniai kraštai – apkaustyti 1,5 – 2 mm pločio žalvario juoste, kniedės – žalvarinės.

5. ŠARVINĖ PIRŠTINĖ.

6. ĮMOVINIS IETIGALIS. Geležis. XV a. pirmoji pusė. Munkaviškės.

(iš Leitkapių) gyvenvietės turėjo ten atsirasti XIII a. pabaigoje – per pirmąjį XIV a. dešimtmetį. Jas įkūrė Lietuvos valdovas Vytenis ir apgyvendino savo žmones – leičius (lietuvius). Jų pastangomis buvo sudarytos kelios atskiros, arba viena iš kelių, tik centrinei valdžiai pavaldžios teritorijos, kurios buvo skirtos pietvakarių Lietuvos gynybai nuo vokiečių.

Leičiai – tarsi pasienio sargybiniai, pirmosios kovinės linijos kariai.

Panaši teritorija turėjo būti prie Neries ir Šventosios santakos esančiame Gegužinės-Perelozų dvare. Ten nuo XVI a. pradžios žinomi leičiai, taip pat yra gyvenvietė Rukla su piliakalniu. Rukla siejama su Mindaugo sūnumi Rukliu. Čia, kaip ir kitur, leičių gyventos vietos liko pažymėtos vardo Lietuva vietovardžiais: du upeliai Lietauka (Lietava) ir Lietavočka (Lietavėlė), taip pat kaimas Litovka. Nėdidelė, Mindaugo sūnaus tvarkyta, teritorija galėjo būti sudaryta taip, kad dengtų vandens kelią į krašto gilumą, kad tramdytų Tautvilą. Jo

valdų dalis teko Rukliui. Šventosios ir Neries santaka, tiesus kelias į Nemuną, buvo svarbi prekybos sankryža.

Leičiai galėjo saugoti ir prižiūrėti valstybės muitinę.

Taigi, mūsų valstybės sienos gynbiniai įtvirtinimai buvo kuriami XIII a. pirmoje pusėje–XIV a. pradžioje. Pavyzdžiui, sąvoka „terminos Letvinorum“ (lietuvų sienos) vokiečių ordino šaltiniuose pasirodė 1243 m. Turimi duomenys sako, jog **ankstyviausi šaltiniai valdovo tarnus leičius / lietuvius žinojo kaip valstybės pasienio sargybinius.** Kartu jie galėjo eiti policines pareigas, tramdydami vietinės diduomenės ir gyventojų nepasitenkinimą centrinės valdžios veikla.

Lietuvos valdovo Vytenio valdymo laikais (1295–1316) buvo sukurta nauja tvarka, kai pasienio pilis po du mėnesius saugojo iš atokių valstybės vietovių atvykstančios karių raitelių įgulos. Tai aprašo Petras Dusburgietis Prūsijos žemės kronikoje: „Lietuvoje buvo paprotys, kurio beveik visa-

da laikomasi, pasienio pilims saugoti: lietuvių karalius (Vytenis) kuriai nors piliai saugoti skiria tam tikrą skaičių ginkluotų vyrų, sakysime, vienam mėnesiui ar ilgesniam laikotarpiui...“

Leičiai nuo tokių skyrėsi tuo, kad buvo nuolatos prie pilių gyvenę žemdirbiai kariai. Jie pilį tvarkė taikos metu ir gynė per karą.

Leitiška, lietuviška pasienio sargybos rūšis buvo senesnė už Vytenio laikais datuojamąją.

Leitis (lietis) – lietuvis, Leita (Lieta) – Lietuva.

Leičių sluoksnius turėjo keletą tik jam būdingų, išskiriamųjų, bruožų. Pirmiausia lietuvišką vardo formą **leitis**. Žodis **leitis** yra sudaiktavardėjęs būdvardis **leita**. **Leitis yra leitos žmogus (šiuo atveju leitai atstovautų lietuvių valdovas).** Įdomių pastebėjimų šia tema yra pateikęs Algirdas Patackas. Pasak jo, senovės graikų **leito** reiškia ne ką kitą kaip valstybę, valdžią (o juk valstybė bei valdžia viduramžiais ir buvo pirmiausia tapatinama su valdovu!). **Leiton** – taip vadino mūsų laikų

■ LDK XIV a. karių rekonstruktoriai, minint Žalgirio mūšio 600-ąsias metines

■ Vėlyvųjų viduramžių rekonstruktorių brolija „Viduramžių pasiuntiniai“

rotušės pastatą achajai, seniausia, anksčiausiai iš šiaurės atsikrausčiusi graikų gentis; iš čia **leitourgia** – tarnavimas, „algavimas“ valstybei; **leitourgos** – visuomenės tarnas, liktorius. Anot A. Patacko, **galbūt ir Lietuva tai valstybė, valdžią – lietu (leitų) – sąjunga, o lietuvis – tos valstybės ar provalstybės žmogus, pilietis?** Ši Nepriklausomybės akto signataro mintis atrodo visiškai logiška, įvertinus tai, jog ir lietuvių, ir graikų kalba priklauso tai pačiai indoeuropiečių kalbų grupei.

Kalbininkas S. Karaliūnas žodžio šaknį *liet-* (*leit-*) sieja su germanų (taip pat priklausančių indoeuropiečių kalbų grupei) kalbų atitikmenimis: vokiečių **ge-leite** – „lydėjimas, ginkluota apsauga, konvojus“, vokiečių žemaičių **leide** – „palyda“, senovės fryzų **lid** – „būrys, palyda“, senovės islandų **lith** – „palyda, kariai“ ir t. t. Juolab kad ir „Lietuvių kalbos žodynas“ vieną iš žodžio **lieta** reikšmių nurodo kaip **valstybė, valdžia (?)**:

*„Pasiuntinių skaitės į šešias dešimtis, mažne visi buvo žemaičių didžiūnai, augaloti, o tarp tų patys lietos vyrai buvo“ (M. Valančius). „Buvo gi pats lietos vyras, karėje ir ūkėje sumanus“, „Pavedė savo valdžią, įduodamas lietos arba ūkės lazda, krivūle būk vadinama“ (S. Daukantas). **Juk valdžios sąvoka apima ir karybą, ir karinę prievolę, tarnavimą valstybei, valdininkavimą, t. y. viską, kas padeda stiprinti valdžią ar valstybę.** Tyrinėjimai liudija, jog leičių tarnybą paaiškinti kaip **Lietuvos, lietuviška**, būdavo labai tikslu. Tai apėmė ir teisines, ir administracines, ir prievolinių leičių sluoksnio charakteristikas. Egzistavo teisinės, prievolinės teritorijos, gyvenamos ypatingų žmonių, kurie ėjo valdovui leičio, **Lietuvos tarnybą**. Etninės reikšmės pinasi dėl to, kad tuo pat vardu jau vadinosi lietuvių valstybė ir jos tauta. Jei valstybė pasivadintų kitaip, tai **Lietuva** tebtūt istorinis išnykusios valdovo tarnybos įvardijimas, kaip dailidės, raitininkai ir t. t.*

Vadinasi, **ypatingi didžiojo kuni-gaikščio lietuviai (lietuviai lietuviuose), vardu leičiai, jam ėjo Lietuvos, lietuvišką, tarnybą.**

„Lietuviams – kaip etnosui – vardą davė kariaunos pavadinimas. Kariaunos, vadintos **leita, lietuva, lietava**, buvimas senovės lietuvių visuomenėje laikytinas kultūros, istorijos ir kalbos paliudytu faktu. **Leita** ir jo vediniu **leitiais** reikšta ginkluota palyda, jos nariai, kariai“, – teigia kalbininkas S. Karaliūnas.

Būtent iš jo, iš militarinio termino, kaip kuopinis daiktavardis (palygin-kime: bernuva, broluva, šišava – vaikų būrys ir t. t.), **ir kilęs Lietuvos vardas**, o šis procesas datuojamas maždaug X a., o tai koreliuoja su Lietuvos, Litua vardo paminėjimu Kvedlinburgo analuose.

Taigi, istoriniai duomenys, tyrinėjimų medžiaga ir užfiksuoti atvejai sukuria prielaidą manyti, kad leičių socialinis-karinis visuomenės sluoksnis galėjo duoti vardą ir visai valstybei!

1

1. **XIII a. pabaigos, XIV a. pirmosios pusės Lietuvos kariuomenės arbaletininkas.** Viršutinė šio kario kūno dalis apsaugota žieduočio (grandiniai) šarvais, o kario galva – kūgio formos šalmu. Už nugaros pakabintas lietuviško *pavezos* (pavesa) tipo skydas. Prie diržo pritvirtinti kovos peilis ir kirvis, centre – arbaletininko kablys, kuriuo įtempama arbaletos templė. Šaulys įkišdavo pėdą į arbaletos kilpą, taip stipriai atremdamas arbaletą į žemę, tada prie diržo kabančiu kabliu užkabindavo templę ir tiesdamasis ją įtempdavo, kol ši užsikabindavo už fiksatoriaus, tuomet belikdavo įstatyti strėlę ir iššauti. Arbaletas – XIV–XV a. buvo labiausiai Lietuvoje paplitęs šaunamasis ginklas.

2

2. **XIII a. pabaigos, XIV a. pirmosios pusės Lietuvos kariuomenės raitininkas, dėvintis žieduočio (grandinius) šarvus.** Rankoje karys laiko pusantros rankos ilgio XIII–XIV a. Lietuvai būdingą Desiukiškių tipo kalaviją, kitoje rankoje – lietuviško *pavezos* (pavesa) tipo skydas, kuriame pavaizduoti Gedimainaičių stulpai. Karys vilki tuniką su Lietuvos valdovų heraldine simbolika. Po tunika – lameliario šarvus ar *proto-brigantina* (kitokio tipo tam metui būdingas, iš metalinių segmentų sudarytas krūtinšarvis). Prie krūtinšarvio pritvirtintos lapo formos pečių apsaugos. Kario galva apsaugota kūgio formos šalmu, kojos – žieduočio „kojinėmis“ („kelnėmis“) ir plieniniais antkeliais. Prie diržo pritvirtintas durklas, kalavijo makštys nuimtos (kariai ruošdamiesi mūšiu pėsčiomis nusiimdavo nuo diržo kalavijų makštis, kad šios netrukdytų kaunantis laisvai judėti, prireikus nuogas kalavijas būdavo įkišamas į diržo tvirtinime esantį žiedą).

3

3. **XIII a. pabaigos, XIV a. pirmosios pusės Lietuvos kariuomenės raitininkas, dėvintis lameliario šarvus.** Šio tipo šarvai sudaryti iš plieninių plokštelių, kurios yra tarpusavyje sutvirtintos odinėmis juostelėmis. Tokio tipo šarvai pasižymi elastingumu. Iš po šarvų matomas pošarvis (iš kimštos medžiagos pasiūtas storas rūbas, sugeriantis didesnę dalį priešininko smūgių jėgos). Karys rankose laiko ietį ir lietuviško *pavezos* (pavesa) tipo skydą, kuriame pavaizduoti Gedimainaičių stulpai. Prie diržų kabo Desiukiškių tipo kalavijas ir kovos peilis. Kario galva apsaugota kūgio formos šalmu, kojos – žieduočio „kojinėmis“ („kelnėmis“) ir plieniniais antkeliais.

4. **XV a. pradžios Lietuvos kariuomenės aukšto rango karys, kariuomenėje užimantis aukštas pareigas, valdovo aplinkos žmogus.** Jis dėvi plokštines galūnių apsaugas, ant jo galvos – *hundsugel* tipo *bacinetas* (šuns snukio šalmas) su antveidžiu. Apie tokius šalmus Lietuvos kariuomenėje, liudija vienalaikiai istorijos šaltiniai, įvairaus rango Lietuvos kunigaikščiai su tokiais šalmais vaizduojami anspauduose. Kario torsą dengia *brigantina* – iš metalinių, prie audinio ar odinio pagrindo pritvirtintų plokštelių sudaryti šarvai (*brigantinos* detalių yra aptikta kasinėjant Žemutinę pilį Vilniuje, XIV–XV a. sluoksniuose). Raitelio pėdas saugo metaliniai antbačiai – *sabatoniai*. Aukštesnio rango kariai turėdavo ir puošnius durklus. Kario liemuo apjuostas prabangiu riterio diržu su auksuotomis detalėmis. Rankoje karys laiko to meto Lietuvai būdingą pusantros rankos kalaviją, prie šono įmantriai dekoruotos odinės kalavijo makštys su odoje įspaustais ornamentais. Ant kovos žirgo balno pakabintas gotikinis skydas su Lietuvos valdovo heraldine simbolika.

5. **XV a. pradžios Lietuvos kariuomenės arbaletininkas su šalmu.** Jo kūną apsaugo pošarvis – iš kimštos medžiagos pasiūtas storas rūbas, sugeriantis didesnę dalį priešininko smūgių jėgos, papuoštas Gedimainičių stulpais. Centre prie diržo prikabinatas arbaletas įtempimo kablys. Prie diržo kabo strėlinė su arbaletu strėlėmis ir kovos peilis savigynai.

6. **XV a. pradžios Lietuvos kariuomenės raitininkas, bajoriško rango karys** (panašiai ginkluoti kariai turėjo sudaryti didesnę dalį Vytauto kariuomenės). Raitelis dėvi žvyninius, iš plokštelių sudarytus šarvus. Kario diržas puoštas tuo laiku Lietuvoje paplitusiomis sidabruoto plieno detalėmis. Ant jo galvos – Rytų ir Šiaurės Europoje (daugiausia Lenkijoje, Ordine ir Lietuvoje) XIV–XV a. paplitęs šalmas (Torūnės tipo *bacinetas*). Rankoje karys laiko daugiausiai baltiškame regione paplitusią (naudodavo ir Ordino ir rusėnų kairiai) raitelio ietį, kuri galėjo būti naudojama tiek artimajame mūšyje, tiek ir mėtymui. Kitoje rankoje – Lietuviško tipo skydas – *pavesa*, kuriame pavaizduoti Gedimainičių stulpai. Prie šono – makštyse, pusantros rankos ilgio kalavijas, tuo laikotarpiu labai paplitęs Lietuvoje ir o taip pat ir visoje Europoje. To laiko mūšiuose buvo labai svarbu apsaugoti lengvai pažeidžiamas raitelių kojas, todėl karys naudoja plokštines kojų apsaugas.

■ XIV a. Lietuvos karių rekonstruktoriai per Žalgirio mūšio inscenizaciją, minint Žalgirio mūšio 600-ąsias metines

Vadinasi, Lietuvos valdovo dvaras visur vadinosi vienu vardu – Lietuva arba jo variantais **Lietava > lietavėnai, Leita > leičiai, Литва / литва, litewska**. Tik toks darinys galėjo būti apibūdintas kai kuriuose Mindaugo laikų aktuose: Lietuva – mūsų dvaras (*Datum in Lettowia, in curia nostra*). Ir tik tokia dvare atrandame leičius, valdovo lietuvius. Jie aiškiai susiję su pačia ankstyviausia valdovo kiemo forma. Jie galėjo būti šito kiemo steigėjai ir stiprintojai, pirmieji valdovo žmonės.

Valdovo kiemai kurti ten, kur turėjo įsikverbti centralizuojanti Lietuvos jėga, strateginėse valstybės vietose: pasienyje, prie svarbiausių vandens ir sausumos kelių, ten, kur stipri opozicija centrui. Leičius, valdovo lietuvius, šitos aplinkybės teisiškai, prievoliškai, administraciškai išskirdavo iš kitų. **Jie – valstybės kūrėjai ir valdovo valios įgyvendintojai.**

Leičiai tam tikru metu ėmė tarnauti lietuvių valdovui, kartu dirbdami savo turimą žemę valdovo reikmėms, ir tik nominaliai suvaržė savo prigimtą laisvę. **Leičiai buvo lietuvių visuomenės socialinė struktūra, kurią užverbavo, sukūrė iš lietuvių genčių kilęs valdovas.**

Leičių etninis pavadinimas sako, kad jie kilę iš tų pačių lietuvių kaip ir valdovas. Leičiai, lietuviai – tai jo tarnai. Šitai, be abejonės, juos stipriai, tiesiogiai siejo su Lietuvos valdovu. Leičiai – viešpaties lietuviai.

Pasak S. Karaliūno, tai – archajinė būsimosios lietuvių tautos socialinė politinė struktūra, kariauna. Dėl to šaltiniuose reikšmės leičiai „sociumas, tarnyba“ ir leičiai „lietuviai, etnosas“ žengė greta viena kitos. Sociumas, susitelkęs aplink lietuvių valdovą, vadinamas vienu iš lietuvių, jų valstybės vardo sinonimų, garantavo savo vado valdžios plėtotę ir stiprinimą.

Išvados

■ Apibendrinant galima pasakyti, kad leičiai buvo valstybinės organizacijos, žengiančios iš lietuvių gentinės visuomenės, produktas, vienos iš stipriausių lietuvių diduomenės šeimų (giminių) valdovo (kolektyvinio valdovo) vasalai, susirinkti lietuvių gentyse XII a. pabaigoje–XIII a. pirmojoje pusėje. Jie padėjo lietuvių valdovui plėtoti jo valdžią visose lietuvių giminėse, o vėliau – kaimynuose.

■ XIII a. pirmosios pusės–XIV a. pradžios šaltiniai teigia, kad leičiai saugojo dalį Lietuvos valstybės sienos. Jie kūrė valdovo kiemus įvairiose jam dar nepriklausiusiose kaimynų lietuvių, baltų, gudų žemėse. Dėl to, tapdami valdovo valdžios retransliatoriais, turėjo būti pirmaisiais valstybės vietinės valdžios pareigūnais; plėtodami Lietuvos valdžią, kai kur leičiai tramdė ir mašino centrinei valdžiai opozicines nuotaikas.

■ Vytautas Didysis su palyda per Žalgirio mūšio inscenizaciją, minint Žalgirio mūšio 600-ąsias metines

■ Lietuvos valstybės žemėse leičiai kūrė nuolatinės administracinės teritorijas, vadinamas Lietuva arba šio vardo variantais (leičiai taip pat buvo to vardo reikšmių variantas). Taip vadintas, žymėtas Lietuvos valdovo dvaras. Teisiškai šios teritorijos buvo išskirtos iš vietinės papročių teisės. Taigi, egzistavo archajiška imuniteto forma – „priklausomybė **Lietuvai**“.

■ Leičiai yra itin glaudžiai susiję su Lietuva, lietuvių vardu ir jų variantais, todėl kad tiesiogiai priklausė valdovo vadovaujamai politinei organizacijai. Tai viena iš vardo **Lietuva** reikšmių. Leičiai plėtojo ir tvirtino šią organizaciją lietuvių ir gretimose

gentyse per valdovo kiemus. Dėl to vardo **Lietuva** reikšmių buvo ne viena: lietuvių valdovo politinės struktūros pavadinimas, jo kiemų valstybėje vardas, jo karių dalių pavadinimas, jo artimiausių tarnų ir jų tarnybos vardas, viena iš lietuvių genčių žemių, pagaliau ir visos valstybės pavadinimas.

■ Surinkti duomenys leidžia manyti, kad leičių sluoksnio gyvavimas datuojamas nuo XII a. pabaigos iki XVI a. vidurio.

■ XIV a. Lietuvos kario rekonstrukcija

Naudota literatūra

A. Dubonis. Lietuvos didžiojo kunigaikščio leičiai XIII–XVI a.: lietuvių ankstyvojo feodalizmo visuomenės tyrimas. Daktaro disertacijos tezės, Vilnius, 1996.

A. Patackas. Lietuva, Lieta, Leitis, arba ką reiškia žodis „Lietuva“. Dienraštis „Lietuvos rytas“, 2009-08-11 (<http://www.lrytas.lt/12499654771249731456-lietuva-lieta-leitis-arba-k%C4%85rei%C5%A1kia-%C5%BEodis-lietuva.htm>).

S. Karaliūnas. Lietuvos vardo ir valstybingumo ištakos (<http://www.spauda.lt/voruta/tekstai/lietuva.htm>).

Lietuvių kalbos žodynas (<http://www.lkz.lt/startas.htm>).

VALSTYBĖS PASIENIO SARGYBINIAI VALDOVO VALIOS ĮGYVENDINTOJAI VALDOVO RAITELIAI PALYDOVAI KARIAI KOLONISTAI

ISBN 978-609-412-143-2

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Atsakingieji redaktoriai: Tomas Čeponis ir Mindaugas Sakalauskas, dizainerės: Aida Janonytė ir Loretta Keršytė, kalbos redaktorė Jūratė Daškevičienė, korektorė Daiva Turčinavičiūtė, Vida Česnuliienė. Maketavo Krašto apsaugos ministerijos bendrųjų reikalų departamento Vaizdinės informacijos skyrius, Totorių g. 25, LT-01121 Vilnius. Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras, Muitinės g. 4, Domeikava, Kauno r. Naudotos iliustracijos iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus fondų, Šarūno Miškinio piešiniai. Šaltiniai: Vytauto Didžiojo karo muziejaus archyvai; Juozas Galkus „Lietuvos Vytis. The Vytis of Lithuania“. Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2009; Alfredas Bumblauskas „Senosios Lietuvos istorija 1009–1795“. Vilnius: R. Paknio leidykla, 2005; Artūras Dubonis „Lietuvos didžiojo kunigaikščio leičiai XIII–XVI a.: lietuvių ankstyvojo feodalizmo visuomenės tyrimas“. Daktaro disertacijos tezės, Vilnius, 1996.